

Opinia

w sprawie znaczenia wyroku Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej
z 23.11.2015 r. (C- 713/23) dla polskiego porządku prawnego

1. Wyrok TSUE z 25.11.2015 r. (C-713/23)

Wspomniany wyżej wyrok dotyczy transkrypcji do polskich ksiąg stanu cywilnego aktu małżeństwa zawartego w Berlinie w dniu 6.06.2018 r. przez Jakuba C.- T. mającego obywatelstwo polskie i niemieckie z Mateuszem T. obywatelem polskim. Kierownik USC m. st. Warszawy decyzją z 8.08.2019 r. odmówił dokonania transkrypcji – po pierwsze – z tego powodu, iż prawo polskie nie przewiduje małżeństw osób tej samej płci, i po drugie – z uwagi na to, że transkrypcja aktu małżeństwa takich osób naruszyłaby – jego zdaniem – podstawowe zasady porządku prawnego RP.

Wojewoda Mazowiecki – po rozpatrzeniu odwołania – decyzję tę utrzymał w mocy podnosząc nadto, iż wzór niemieckiego aktu małżeństwa, o którego transkrypcję chodzi, jest odmienny od wzoru aktu stanu cywilnego przewidzianego w przepisach obowiązujących w Polsce, „niedopuszczalne jest więc wpisanie do aktu stanu cywilnego dwóch mężczyzn jako małżonków”. Z kolei Wojewódzki Sąd Administracyjny w Warszawie wyrokiem z 1.01.2020 r. oddalił skargę małżonków na decyzję Wojewody Mazowieckiego. Powołał się przy tym na art. 107 pkt 3 pr.a.s.c. (klauzulę porządku publicznego) oraz wywiódł, że „przyjęcie rozumowania małżonków ... powodowałoby ... współistnienie w krajowym porządku

prawnym małżeństw zawartych między kobietą a mężczyzną i małżeństw jednopłciowych, co nie jest przewidziane ani w Konstytucji, ani w ustawach krajowych...”.

NSA w Warszawie, do którego małżonkowie wnieśli skargę kasacyjną, postanowieniem z dnia 8.11.2023 r. zwrócił się do TSUE z pytaniami prejudycjalnymi, na które w wyroku z 22.11.2025 r. uzyskał następującą odpowiedź: „Artykuł 20 i art. 21 ust. 1 TFUE, odczytywane w świetle art. 7 i art. 21 ust. 1 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej należy interpretować w ten sposób, że: stoją one na przeszkodzie uregulowaniom państwa członkowskiego, które ze względu na to, iż prawo tego państwa członkowskiego nie dopuszcza małżeństw osób tej samej płci, nie zezwalają na uznanie małżeństwa leganie zawartego przez dwóch mających tę samą płeć obywateli wspomnianego państwa członkowskiego w trakcie korzystania z przysługującej im swobody przemieszczania się i pobytu w innym państwie członkowskim, w którym rozwinęli oni lub umocnili życie rodzinne, ani transkrypcję w tym celu aktu małżeństwa do rejestru stanu cywilnego tego pierwszego państwa członkowskiego, w sytuacji gdy transkrypcja ta jest jedynym przewidzianym przez to państwo środkiem umożliwiającym takie uznanie”.

W uzasadnieniu podkreślono, że obaj małżonkowie na mocy art. 20 ust. 1 TFUE mają status obywateli Unii. Przysługują im więc prawa przewidziane w art. 20 ust. 2 oraz w art. 21 i 22 TFUE (w szczególności podstawowe i indywidualne prawo do swobodnego przemieszczania się i pobytu na terytorium innych państw członkowskich).¹ Jak wynika z orzecznictwa Trybunału (zob. m.in. wyrok z 5.06.2018 r. w sprawie Coman C-673/16, pkt. 31)² prawa przewidziane w art. 21 ust. 1 TFUE przysługują małżonkom również w państwie członkowskim pochodzenia (w tym przypadku w Polsce).

Jednym z tych praw jest prawo do prowadzenia życia rodzinnego zarówno w członkowskim państwie przyjmującym, jak i w członkowskim państwie pochodzenia (zob. pkt 43 omawianego wyroku oraz pkt. 32 i 34 wyroku w sprawie Coman). Powinni „mieć pewność, że będą mogli kontynuować w państwie członkowskim, z którego pochodzą, życie rodzinne, które rozwinęli lub umocnili w przyjmującym państwie członkowskim, w szczególności w wyniku zawarcia małżeństwa” (pkt 46). Kompetencje do normowania instytucji małżeństwa, przysługujące państwom członkowskim, „państwa te powinny wykonywać zgodnie z prawem Unii, w szczególności postanowieniami Traktatu FUE dotyczącymi swobody przemieszczania się i przebywania na terytorium państw członkowskich przyznane każdemu obywatelowi Unii, uznając w tym celu stan cywilny

ustalony w innym państwie członkowskim zgodnie z prawem tego państwa” (pkt 48 omawianego wyroku oraz pkt 38 wyroku w sprawie Coman, pkt 52 wyroku z 14.12.2021 w sprawie „Pancharevo”, C-490/20³ i pkt 53 wyroku z 4.10.2024 r. w sprawie Mirin C-4/23)⁴.

W uzasadnieniu omawianego wyroku przywołano utrudnienia, na które powoływali się małżonkowie w czasie próby kontynuowania życia rodzinnego w Polsce (pkt 50). Odmowa transkrypcji zmusza ich więc do życia w państwie członkowskim jako osoby stanu wolnego (pkt 52). Uzasadnia to konkluzję, że odmowa transkrypcji w państwie członkowskim pochodzenia stanowi przeszkodę w wykonywaniu przez małżonków w tym państwie praw przyznanych im w art. 21 ust. 1 TFUE (pkt 54).

2. Unormowanie transkrypcji w Polsce

Jak wynika z art. 104 ust. 2 ustawy z 28.11.2014 r. – prawo o aktach stanu cywilnego (pr.a.s.c., tj. Dz.U. 2025.594) „transkrypcja polega na wiernym i literalnym przeniesieniu treści zagranicznego dokumentu stanu cywilnego zarówno językowo, jak i formalnie, bez żadnej ingerencji w pisownię imion i nazwisk osób wskazanych w zagranicznym dokumencie stanu cywilnego”. W art. 104 ust. 3 pr.a.s.c. określono cechy dokumentu podlegającego transkrypcji. W sprawie, której dotyczy wyrok Trybunału, było oczywiste, że dokument będący przedmiotem transkrypcji cechy te posiada. W myśl art. 105 ust. 1 pr.a.s.c. „Treść zagranicznego dokumentu stanu cywilnego, przenosi się do rejestru stanu cywilnego, w formie czynności materialno-technicznej, zamieszczając w akcie stanu cywilnego adnotację o transkrypcji”. W wyniku transkrypcji powstaje więc polski akt stanu cywilnego o skutkach określonych w art. 3 pr.a.s.c.

Zwraca uwagę to, że w świetle omawianego przepisu transkrypcja jest jedynie „czynnością materialno-techniczną”. Nie wymaga się poprzedzenia jej oddzielnym postępowaniem o „uznanie” zdarzenia udokumentowanego w akcie stanu cywilnego podlegającym transkrypcji i powstałego w jego wyniku stosunku prawnego.

Prawidłowo sporządzony akt stanu cywilnego w jednym państwie członkowskim powinien być respektowany w innych państwach członkowskich, bez uprzedniej kontroli w oddzielnym postępowaniu jego poprawności. Transkrypcja jedynie to respektowanie ułatwia. Chodzi tu jednak o ułatwienia niebagatelne.

Przepis art. 33 pr.a.s.c. upoważnił Ministra Cyfryzacji do wydania rozporządzenia w sprawie wzoru dokumentów wydawanych z zakresu rejestracji stanu cywilnego. Rozporządzenie takie z 29.05.2023 r. (Dz.U. 2023.1023) nie uwzględnia specyfiki związanej z transkrypcją aktów stanu cywilnego dotyczących małżeństw zawartych przez osoby tej samej płci. Także inne wzory (np. aktów urodzenia) wymagają z omawianego punktu widzenia zmian.

Konsulaty w Niemczech (np. w Hamburgu i Monachium) udostępniają m.in. wzory wniosku o transkrypcję aktu małżeństwa, które nie uwzględniają specyfiki wniosku o transkrypcję małżeństwa osób tej samej płci.

Na tym tle nasuwa się oczywisty postulat o możliwie szybkie i staranne przygotowanie oraz wydanie stosownego rozporządzenia dostosowującego wzory aktów stanu cywilnego do aktualnych potrzeb. Zmienione powinny być również wzory wniosków o transkrypcję, którymi posługują się polskie placówki dyplomatyczne.

3. Kolizyjnoprawne aspekty transkrypcji

Omawiany wyrok Trybunału dotyczy transkrypcji w Polsce niemieckiego aktu stanu cywilnego dokumentującego zdarzenie cywilnoprawne (rodzinnoprawne) do którego doszło w Niemczech, i które doprowadziło do powstania i odpowiedniego ukształtowania stosunku prawnego zgodnie z prawem właściwym ustalonym na podstawie norm kolizyjnych prawa prywatnego międzynarodowego obowiązujących w Niemczech. Doszło tam mianowicie do zawarcia związku małżeńskiego w rozumieniu prawa w tym zakresie właściwego. Ukształtowany w ten sposób stan faktyczny, w trakcie oceny jego następstw lub jedynie odprysków w innym państwie członkowskim (np. w Polsce), należy traktować jako stan faktyczny z kolizyjnoprawnego punktu widzenia zamknięty⁵. Dotyczy to m.in. sposobu jego traktowania przez polskie organy w trakcie transkrypcji dokumentującego go niemieckiego aktu stanu cywilnego. Powinien on być „respektowany” przez polskie organy.

Respektowania w Polsce zagranicznych dokumentów urzędowych (a taki charakter ma zagraniczny akt stanu cywilnego) oczekuje także art. 1138 kodeksu postępowania cywilnego (k.p.c.), który stanowi, że „zagraniczne dokumenty urzędowe mają moc dowodową na równi z polskimi dokumentami urzędowymi. [...]”.⁶ Transkrypcja ułatwia

korzystanie z dobrodziejstw płynących z tej zasady. Odmowa transkrypcji w dużym stopniu to utrudnia.

O dopuszczalności zawarcia małżeństwa, przesłankach jego ważności i podstawach nieważności (unieważniania), wymaganiach dotyczących formy i skutkach zawarcia małżeństwa następujących w chwili jego zawarcia rozstrzyga prawo właściwe, wskazane przez miarodajne w omawianym zakresie normy kolizyjne obowiązujące w państwie, w którym do zawarcia małżeństwa ma dojść lub już doszło.

W rozpatrywanym przypadku były to normy kolizyjne obowiązujące w Niemczech.

Brak podstaw do sięgania przez polskie organy w opisanym wyżej zakresie - w trakcie postępowania transkrypcyjnego – do norm kolizyjnych obowiązujących w Polsce.

W razie przeniesienia centrum życiowego małżonków do Polski – bez względu na to czy doszło do transkrypcji, czy też jej odmówiono - prawa właściwego dla różnych aspektów następstw zawartego związku małżeńskiego poszukiwać należy na podstawie miarodajnych dla określonego zakresu norm kolizyjnych obowiązujących w Polsce. Inna sprawa, że w wielu zakresach są to normy kolizyjne unijne, a więc te same (np. dotyczące alimentacji, czy też prawa spadkowego). Natomiast odmienne normy kolizyjne stosowane będą w obu krajach do odszukania prawa właściwego dla stosunków osobistych i majątkowych małżonków (w tym umów majątkowych małżeńskich) oraz rozwiązania małżeństwa.

W przypadku stosunków prawnych rozciągniętych w czasie liczyć się trzeba z tzw. zmianą statutu i stosowaniem reguł rozwijających kolizje, do których dochodzi w wyniku zmiany statutu.⁷

Brak też podstaw do wytoczenia w Polsce powództwa o unieważnienie małżeństwa, z zarzutem, iż zostało ono zawarte z naruszeniem prawa polskiego właściwego na mocy art. 48 ustawy o prawie prywatnym międzynarodowym do oceny „możliwości” zawarcia małżeństwa przez nupturientów. Stan faktyczny ukształtowany w wyniku zawarcia małżeństwa w Berlinie przez obywateli polskich, udokumentowany niemieckim aktem stanu cywilnego nie mógłby więc być w Polsce we wspomniany sposób podważony.

4. Argumenty podnoszone przeciw transkrypcji

4.1. Możliwość powołania się na klauzulę porządku publicznego

Ogólne uregulowanie klauzuli porządku w prawie polskim znajduje się w art. 7 ustawy z 2011 r. – prawo prywatne międzynarodowe, który stanowi, że „prawa obcego nie stosuje się, jeżeli jego stosowanie miałyby skutki sprzeczne z podstawowymi zasadami porządku prawnego RP”. Na pierwszy plan wysuwa się więc porządek prawny państwa forum. Przy jego ustalaniu dopuszcza się jednak do głosu międzynarodowy porządek publiczny⁸, obejmujący zespół wartości ogólnoludzkich, uznanych w takich porozumieniach, jak: Powszechna Deklaracja Praw Człowieka z 1948 r., Pakty Praw Człowieka z 1966 r., czy też Europejska Konwencja Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. W państwach członkowskich Unii wchodzi dodatkowo w grę zasady ustanowione w takich aktach Unii jak TFUE i TUE, czy też Karta Praw Podstawowych Unii.

W doktrynie dość zgodnie przyjmuje się, że klauzulą porządku publicznego należy posługiwać się rozważnie (powściągliwie), sięgając doń wyjątkowo i nie wychodząc poza granice istotnych potrzeb.⁹

Jak już wynika z rozważań w pkt. 3 polskie organy nie mają okazji do poszukiwania i stosowania prawa właściwego do oceny zawarcia małżeństwa osób tej samej płci jeśli do tego doszło za granicą, a więc do ewentualnego wyłączenia jego stosowania na podstawie ogólnej klauzuli porządku publicznego z art. 7 ustawy z 2011 r. Co więcej – są zobowiązane respektować stan faktyczny ukształtowany pod rządem obcego prawa. Chodzi w szczególności o respektowanie małżeństwa, do zawarcia którego doszło, w takiej postaci w jakiej opisane jest ono w zagranicznym akcie małżeństwa.

Na marginesie tych rozważań pragnę zauważyć, że świadomie unikam używania wieloznacznego wyrażenia „uznanie”¹⁰, choć wyrażenie to pojawia się i w omawianym wyroku, i w orzeczeniach Trybunału oraz jest używane przez wielu autorów.

To co powiedziano wyżej prowadzi do wniosku, że polski organ nie może odmówić transkrypcji zagranicznego aktu stanu cywilnego potwierdzającego zawarcie małżeństwa przez osoby tej samej płci powołując się na klauzulę porządku publicznego z art. 7 ustawy z 2011 r.¹¹

Polski ustawodawca posłużył się jednak również szczególną klauzulą porządku publicznego. Przepis art. 107 pkt 3 pr.a.s.c. stanowi bowiem, iż kierownik u.s.c. odmawia dokonania transkrypcji „jeżeli transkrypcja byłaby sprzeczna z podstawowymi zasadami porządku prawnego RP”.

Do tego odniósł się Trybunał w uzasadnieniu omawianego wyroku przypominając, że wielokrotnie wypowiadał się za wąskim rozumieniem „porządku publicznego” mającego uzasadniać odstępstwo od „podstawowej swobody”. Może on być przywołany „jedynie w przypadku realnego i wystarczająco poważnego zagrożenia dla jednego z podstawowych interesów społeczeństwa” (pkt 60 omawianego wyroku oraz pkt 44 wyroku oraz pkt 44 wyroku w sprawie Coman). Państwo członkowskie nie ma wprowadzić obowiązku wprowadzenia w prawie krajowym instytucji małżeństwa osób tej samej płci, ale „ma obowiązek uznania takich małżeństw, zawartych w przyjmującym państwie członkowskim i zgodnie z prawem tego państwa, do celów wykonywania praw, które obywatele ci wywodzą z prawa Unii” (pkt 61 omawianego wyroku, pkt 45 wyroku w sprawie Coman oraz pkt. 56 i 57 wyroku w sprawie „Pancharevo”).

Zważywszy cele do osiągnięcia których służy transkrypcja trudno sobie wyobrazić transkrypcję sprzeczną z podstawowymi zasadami porządku prawnego RP. Wszak to ona umożliwia małżonkom korzystanie z przysługujących im podstawowych praw w państwie członkowskim, które jest niekiedy państwem pochodzenia dla obu małżonków. Usuwa też daleko idące utrudnienia w normalnym ich funkcjonowaniu w tym państwie i zapobiega zawarciu przez małżonka w państwie pochodzenia nowego małżeństwa bez rozwiązania małżeństwa wcześniejszego.

Transkrypcja aktów małżeństwa par jedнопłciowych, jak i aktów urodzenia ich dzieci od dawna zaprzętała uwagę sądów administracyjnych¹² i była przedmiotem rozważań w doktrynie.¹³

W orzecznictwie sądów administracyjnych zdecydowanie dominowała tendencja przeciwna transkrypcji wspomnianych wyżej zagranicznych aktów stanu cywilnego. Trudno traktować jako przejaw złagodzenia kursu stanowisko zajęte w uchwale NSA z 2.12.2019 r. (II OPS 1/19), w której stwierdzono, że mimo odrzucenia wniosku o transkrypcję aktu urodzenia dziecka pary jedнопłciowej, państwo członkowskie powinno takiemu dziecku umożliwić uzyskanie dokumentów, kierując się postanowieniem art. 1138 k.p.c. na podstawie którego zagraniczny akt urodzenia ma w Polsce moc dowodową równą mocy polskiego dokumentu urzędowego. Jak dotychczas wpływ na praktykę tej sugestii nie jest znaczący.

Należy oczekiwać pilnej i idącej dalej niż sugerował to NSA w wyroku z 2.12.2019 r. zmiany praktyki polskich organów (zarówno urzędów stanu cywilnego, jak i sądów

administracyjnych) przy rozpatrywaniu wniosków o transkrypcję zagranicznych aktów małżeństwa par jedнопłciowych, jak i aktów urodzenia ich dzieci. Ułatwi to zainteresowanym korzystanie z praw przyznanych im w art. 20 ust. 2 lit. a) i w art. 21 ust. 1 TFUE oraz w art. 7, 9 i 21 Karty Praw Podstawowych UE.

4.2. Odmienność wzorców aktów stanu cywilnego jako przeszkoda transkrypcji

W decyzji Wojewody Mazowieckiego podjętej w sprawie, której dotyczy omawiany wyrok TSUE, znalazł się też argument, że przeszkodę transkrypcji stanowi „sprzeczność” pomiędzy wzorem, który wykorzystano w Niemczech wystawiając akt małżeństwa przedstawiony we wniosku transkrypcyjnym, a wzorem polskiego odpowiednika tego aktu.

Wypada przypomnieć (o czym już była mowa), że wzory, o których mowa ustala, korzystając z przyznanej mu delegacji ustawowej, właściwy minister. Nieprzystosowanie polskich wzorów do potrzeb wynikłych z odmienności spotykanych w innych państwach członkowskich, powinno stanowić jedynie sygnał o potrzebie opracowania nowych wzorów. Polskim przepisom określającym wzory aktów stanu cywilnego nie można przypisać tak daleko sięgających skutków materialnoprawnych jakie starał się im przypisać Wojewoda Mazowiecki.¹⁴

4.3. Zagrożenie współistnieniem w krajowym porządku prawnym małżeństw heterogenicznych i jedнопłciowych jako przeszkoda transkrypcji

Przykładem braku wyobraźni kollizyjnoprawnej jest argument podniesiony przez WSA w Warszawie w uzasadnieniu wyroku z 1.07.2020 r., iż transkrypcja powodowałaby „współistnienie w krajowym porządku prawnym małżeństw zawartych między kobietą a mężczyzną i małżeństw jedнопłciowych, co nie jest przewidziane ani w Konstytucji, ani w ustawach krajowych, w szczególności w kodeksie rodzinnym i opiekuńczym”.

Na ulicach naszych miast i wsi każdy z nas spotyka, nie zdając sobie z tego sprawy, wielu przechodniów dźwigających w swoich „prawniczych plecakach” różnorodne reżimy nie tylko małżeńsko-prawne (rodzinnoprawne), lecz szerzej – prywatnoprawne. Wszystko to zawdzięczamy normom kolizyjnym prawa prywatnego międzynarodowego, które wskazują prawo właściwe dla określonych zakresów. Czynią to za pomocą tzw. łączników (powiązań

ocenianego stanu faktycznego z wchodzącymi w grę porządkami prawnymi). Tylko wtedy gdy jako właściwe wskazane jest prawo polskie relacje małżeńskie (rodzinne) podlegają polskiemu kodeksowi rodzinnemu i opiekuńczemu. Bywa, że relacje rodzinnoprawne obywateli polskich podlegają obcemu prawu rodzinnemu. Zdarza się to zwłaszcza wtedy gdy małżeństwo zawarte jest za granicą lub gdy mamy do czynienia z małżeństwem mieszanym, a małżonkowie mają za granicą w tym samym państwie miejsce zamieszkania lub w jego braku – w tym samym państwie miejsce zwykłego pobytu (zob. art. 51 ust. 2 polskiej ustawy z 2011 r.). Małżonkowie w małżeństwie mieszanym (także wtedy gdy jednym ze współmałżonków jest obywatel polski) mogą, korzystając z możliwości wyboru prawa właściwego na podstawie art. 52 ustawy z 2011 r, doprowadzić do właściwości obcego prawa dla swoich stosunków majątkowych lub zawartej przez siebie umowy majątkowej małżeńskiej.

Statut personalny (czyli prawo właściwe do określenia statusu personalnego osoby fizycznej) obywatela obcego państwa, nie tylko przebywającego w Polsce, ale nawet mającego w naszym kraju miejsce zamieszkania, określa jego prawo ojczyście (czyli prawo państwa, którego jest obywatelem).

4.4. Obejście prawa

Obejście prawa w prawie prywatnym międzynarodowym polega na uchyleniu się stron (strony) od skutków zastosowania prawa w normalnym toku rzeczy właściwego przez odpowiednie (i rzeczywiste) związanie danego stosunku z innym prawem w taki sposób, by mogło ono uchodzić w świetle norm kolizyjnych obowiązujących w siedzibie sądu za właściwe do oceny tego stosunku.¹⁵

W ustawie z 2011 r. brak jest wyraźnych wskazówek jak postępować w razie obejścia prawa (działania in fraudem legis) na płaszczyźnie kolizyjnoprawnej.

Według propozycji zgłoszonych w doktrynie w poszczególnych przypadkach można przeciwdziałać obejściu prawa w normalnym toku rzeczy właściwego w ten sposób, że prawo to zostanie jako właściwe zastosowane. Zaleca się ostrożne (rozważne) postępowanie się omawianym środkiem.¹⁶ Wolno do niego sięgać tylko wyjątkowo, w rażących przypadkach niewątpliwego i rozmyślnego działania in fraudem bezwzględnie obowiązujących norm

prawnych, i jedynie wtedy, gdy same normy kolizyjne w sposób kategoryczny wskazują właściwość określonego systemu prawnego.

Nasuwa się pytanie czy w zachowaniu się nupturientów mających obywatelstwo państwa członkowskiego nie dopuszczającego zawierania małżeństw przez pary jedнопłciowe, którzy w innym państwie członkowskim korzystają z przewidzianej tam możliwości zawarcia takiego małżeństwa można dopatrzyć się spełnienia przesłanek działania im fraudem legis.

Wydaje się, że uzasadniona jest tutaj odpowiedź przecząca, i to niezależnie od tego czy zawarcie małżeństwa było poprzedzone osiedleniem się nupturientów w państwie członkowskim dopuszczającym małżeństwa par jedнопłciowych, czy też do niego doszło po krótkim pobycie w tym państwie. W obu przypadkach nupturienci korzystali z przysługującego im jako obywatelom Unii prawa do swobodnego przemieszczania się w obrębie Unii. Dzięki temu uzyskali możliwość zawarcia małżeństwa i założenia rodziny – praw zagwarantowanych przez Kartę praw podstawowych.

Korzystanie przez nupturientów z praw gwarantowanych przez prawo unijne nie może być uznane za obejście prawa.

Przy ocenie zachowań obywateli polskich warto też pamiętać o przepisie art. 47 naszej Konstytucji: „Każdy ma prawo do ochrony prawnej życia prywatnego, rodzinnego, czci i dobrego imienia oraz do decydowania o swoim życiu osobistym”.

4.5. Artykuł 18 Konstytucji

W myśl art. 18 naszej Konstytucji „małżeństwo jako związek kobiety i mężczyzny, rodzina, macierzyństwo i rodzicielstwo znajdują się pod ochroną i opieką Rzeczypospolitej Polskiej”.

Przepis ten jest przedmiotem wielu sporów w doktrynie, a wyrażane w ich ramach poglądy są skrajnie różniące się.

Pierwszy nurt w zwrocie „małżeństwo jako związek kobiety i mężczyzny”, występujący w tym przepisie upatruje uniwersalnej, obowiązującej w polskim porządku prawnym definicji małżeństwa¹⁷, mającej rangę zasady ustrojowej.¹⁸ Z tego wyprowadzany jest wniosek o obowiązującym w Polsce konstytucyjnym zakazie zawierania małżeństw przez osoby mające taką samą płeć.¹⁹ W związku z tym – twierdzi się – że transkrypcja aktu stanu

cywilnego dokumentującego zawarcie małżeństwa przez osoby mające tę samą płeć jest w Polsce niedopuszczalna.²⁰

Nurt drugi reprezentują w szczególności E. Łętowska i J. Woleński.²¹ Twierdzą mianowicie, „że art. 18 Konstytucji określający *explicite* małżeństwo jako związek kobiety i mężczyzny, nie wyklucza małżeństw o innej podmiotowej strukturze”²². Ich zdaniem z tej „programowej normy” nie wynika zakaz przyznawania prawnej ochrony związkom konkurencyjnym czy alternatywnym”. Nie wyklucza się więc „istnienia (instytucjonalizacji) innych modeli małżeństwa (o innej podmiotowej strukturze).²³ „Małżeństwo kobiety i mężczyzny stanowi podkategorię małżeństwa w ogólności, którego struktura podmiotowa jest obojętna”²⁴.

Przepis art. 18 Konstytucji oprócz ochrony małżeństwa rozumianego jako związek kobiety i mężczyzny, przewiduje również ochronę rodziny, rodzicielstwa oraz macierzyństwa, przy czym małżeństwo homoseksualne to także rodzina.²⁵

Z poglądami tymi trzeba się zgodzić. Trudno wszak akceptować tezę, iż z przepisu konstytucyjnego przyznającego ochronę dla określonego zakresu stosunków (małżeństwa kobiety z mężczyzną) można na serio wywodzić zakaz istnienia innych stosunków.

Zakazy muszą mieć wyraźną podstawę prawną.

Końcowy wniosek jest więc oczywisty:

Przepis art. 18 Konstytucji nie uzasadnia odmowy transkrypcji zagranicznego aktu małżeństwa osób tej samej płci.

W podobnym duchu wypowiedzieli się też niektórzy inni autorzy²⁶.

Na zakończenie wypada jeszcze zwrócić uwagę na wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawie *Orlandi v. Włochom* z 14.12.2018 r.²⁷, w którym podkreślił, że odmowa transkrypcji narusza art. 8 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka.

5. Wnioski końcowe

1. Realizacja wniosków płynących z wyroku TSUE z 23.11.2015 r. (C-713/23) nie wymaga zmian ustawowych.

2. Dla ułatwienia transkrypcji zagranicznych aktów stanu cywilnego (zwłaszcza aktów dotyczących zawarcia małżeństwa i aktów urodzenia dziecka) powinno dojść do zmiany stosowanego rozporządzenia określającego wzorce.

3. Należy zmienić wzory wniosków o transkrypcję, w które zaopatrywane są zagraniczne placówki dyplomatyczne.

4. Wskazane byłoby zorganizowanie seminariów z udziałem kierowników urzędów stanu cywilnego poświęconych transkrypcji aktów stanu cywilnego i problematyce prawa prywatnego międzynarodowego związanej z funkcjonowaniem urzędów stanu cywilnego.

Przypisy:

¹ Warto w tym miejscu przypomnieć treść przepisów unijnych doniosłych w kontekście rozpatrywanej sprawy:

- Artykuł 4 ust. 2 TUE:

„Unia szanuje równość Państw Członkowskich wobec Traktatów, jak również ich tożsamość narodową, nierozzerwalnie związaną z ich podstawowymi strukturami politycznymi i konstytucyjnymi, w tym w odniesieniu do samorządu regionalnego i lokalnego. Szanuje podstawowe funkcje państwa, zwłaszcza funkcje mające na celu zapewnienie jego integralności terytorialnej, utrzymanie porządku publicznego oraz ochronę bezpieczeństwa narodowego. W szczególności bezpieczeństwo narodowe pozostaje w zakresie wyłącznej odpowiedzialności każdego Państwa Członkowskiego”.

- Artykuł 20 TFUE:

ust.1 „Ustanawia się obywatelstwo Unii. Obywatelem Unii jest każda osoba mająca obywatelstwo Państwa Członkowskiego. Obywatelstwo Unii ma charakter dodatkowy w stosunku do obywatelstwa krajowego, nie zastępując go jednak.

ust. 2 Obywatele Unii korzystają z praw i podlegają obowiązkom przewidzianym w Traktatach. Mają między innymi prawo do:

a) swobodnego przemieszczania się i przebywania na terytorium Państw Członkowskich;
(...)

Prawa te są wykonywane na warunkach i w granicach określonych przez Traktaty i środki przyjęte w ich zastosowaniu”.

Karta Praw Podstawowych UE:

- Artykuł 7 Karty Praw Podstawowych UE zatytułowany „Poszanowanie życia prywatnego i rodzinnego”

„Każdy ma prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego, domu i komunikowania się”

- Artykuł 9 Karty Praw Podstawowych zatytułowany „Prawo do zawarcia małżeństwa i prawo do założenia rodziny:

„Prawo do zawarcia małżeństwa i prawo do założenia rodziny są zagwarantowane zgodnie z ustawami krajowymi regulujących korzystanie z tych praw”.

- Artykuł 9 Karty Praw Podstawowych UE, zatytułowany „Prawo do zawarcia małżeństwa i prawo do założenia rodziny”:

„Prawo do zawarcia małżeństwa i prawo do założenia rodziny są gwarantowane zgodnie z ustawami krajowymi gwarantującymi korzystanie z tych praw”.

- Artykuł 21 Karty Praw Podstawowych, zatytułowany „Niedyskryminacja”:

„Zakazana jest wszelka dyskryminacja w szczególności ze względu na (...) orientację seksualną”.

Dyrektywa 2004/38/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie prawa obywateli Unii i członków ich rodzin do swobodnego przemieszczania się i pobytu na terytorium Państw Członkowskich:

„Akt ten ustanawia warunki regulujące korzystanie z prawa swobodnego przemieszczania się i pobytu na terytorium Państw Członkowskich przez obywateli Unii i członków ich rodziny (art. 1 lit. „a” dyrektywy 2004/38)”;

Art. 2 pkt 2 tej dyrektywy ustanawia „warunki regulujące korzystanie z prawa swobodnego przemieszczania się i pobytu na terytorium państwa członkowskich przez obywateli Unii i członków ich rodziny. Zgodnie z art. 2 pkt 2 lit. „a” takim członkiem rodziny jest „współmałżonek”.

² Chodziło o sprawę zawistą przed rumuńskimi sądami, w której obywatel rumuński (R. A. Coman) domagał się wydania zezwolenia na pobyt w Rumunii dla małżonka – obywatela amerykańskiego, z którym zawarł związek małżeński w Belgii zgodnie z obowiązującym tam prawem; por. też wyroki powołane w pkt 31 tegoż wyroku.

³ W sprawie „Pancharevo” chodziło o transkrypcję w Bułgarii aktu urodzenia dziecka pary jedнопłciowej urodzonego w Hiszpanii, tamże sporządzonego. W akcie jako rodziców wskazano obywatelkę bułgarską i obywatelkę brytyjską. Organy bułgarskie odmówiły transkrypcji. Trybunał orzekł, że państwo członkowskie jest zobowiązane po pierwsze:

- do wydania dziecku pary jedнопłciowej dowodu tożsamości (ew. paszportu) bez przeprowadzenia transkrypcji,

po drugie - do wydania dokumentu pochodzącego od przyjmującego państwa członkowskiego umożliwiającego „dziecku korzystanie wraz z każdą z tych osób z przysługującego mu prawa do swobodnego przemieszczania się i pobytu na terytorium państwa członkowskich”.

Podobne rozstrzygnięcia znalazły się w postanowieniu TSUE z 24.06.2022 r. (C – 2/21) wydanym w związku z odmową transkrypcji aktu urodzenia dziecka sporządzonego w

Hiszpanii, w którym strony związku małżeńskiego zawartego w Irlandii przez obywatelkę polską z obywatelką Irlandii będą uznane jako „matka A” i „matka B”.

⁴ Wyrok został wydany w ramach sporu pomiędzy obywatelem rumuńskim (M. –A. A.) i organem rumuńskim właściwym w zakresie aktów stanu cywilnego w związku z odmową „uznania i wpisania w akcie urodzenia państwa członkowskiego (pochodzenia) zmiany imienia i tożsamości płciowej uzyskanej zgodnie z prawem w innym państwie członkowskim (Zjednoczonym Królestwie) w trakcie korzystania ze swobody przemieszczania się i pobytu.” M. –A.A. zarejestrowany w Rumunii po urodzeniu jako osoba płci żeńskiej, w czasie pobytu w Zjednoczonym Królestwie nie tylko uzyskał obywatelstwo brytyjskie, lecz uzyskał również zaświadczenie o tożsamości płciowej (Gender Identity Certificate) potwierdzające jego męską tożsamość płciową. Trybunał uznał, że „artykuł 20 i artykuł 20 ust. 1 TFUE w związku z artykułem 7 i 45 Karty Praw Podstawowych UE stoją na przeszkodzie uregulowaniu państwa członkowskiego niezezwalającemu na uznanie i wpisanie w akcie urodzenia obywatela tego państwa członkowskiego zmiany imienia i tożsamości płciowej uzyskanej zgodnie z prawem w innym państwie członkowskim w trakcie korzystania ze swobody przemieszczania się i pobytu”.

⁵ Por. M. Pazdan, w: System Prawa Prywatnego (red. M. Pazdan), T. 20A, Warszawa, 2014, s. 346, nb. 25; tenże, Stany faktyczne zamknięte z kolizyjnoprawnego punktu widzenia, w: *Ius civile vigilantibus scriptum est. Księga jubileuszowa Profesora Adama Olejniczaka*. Red. J. Haberko, J. Grykiel, K. Mularski, Warszawa 2022, s. 525 i n.

⁶ Por. też uchwałę SN (7) z 20.11.2012 r., III CZP 58/12, OSNIC 2013, nr 5, poz. 55, w której stwierdzono, że „akt stanu cywilnego sporządzony za granicą stanowi wyłączny dowód zdarzeń w nich stwierdzonych także wtedy, gdy nie został wpisany do polskich ksiąg stanu cywilnego”.

⁷ Co do proponowanych sposobów postępowania por. K. Przybyłowski, *Prawo Prywatne Międzynarodowe. Część ogólna*, Lwów, 1935, s. 155; M. Pazdan, *Prawo Prywatne Międzynarodowe*, Warszawa, 2017, s. 102 i 103, nb 94-96; Ł. Żarnowiec, w: System Prawa Prywatnego (red. M. Pazdan), T. 20A, Warszawa, 2014, s. 406 i n., nb. 159-179

⁸ Por. M. Zachariasiewicz, w: System Prawa Prywatnego (red. M. Pazdan), T. 20A, Warszawa, 2014, s. 490, nb. 327; M. Pazdan, *Prawo Prywatne Międzynarodowe*, Warszawa, 2017, s. 106, nb 103

⁹ Por. K. Przybyłowski, *Prawo Prywatne Międzynarodowe. Część ogólna*, Lwów 1935, s. 170; M. Sośniak, *Klauzula porządku publicznego w prawie prywatnym międzynarodowym*, Warszawa, 1961, s. 232 i n.; K. Zawada, *Klauzula porządku publicznego w międzynarodowym postępowaniu cywilnym*, *Nowe Prawo*, 1979, nr 5, s. 74;

¹⁰ Por. A. Dorabalska, *Uznanie stosunku prawnego powstałego za granicą*, *PiP* 2012, z. 4, s. 54 i n.; M. A. Zachariasiewicz, *Nowa ustawa o prawie prywatnym międzynarodowym a małżeństwa i związki osób tej samej płci*, *PPPM*, T. 11, 2012, s. 84 i n.; M. Zachariasiewicz, *W kierunku pełnego uznania małżeństw i rodzicielstwa osób tej samej płci ukształtowanych w innym państwie członkowskim Unii? Uwagi na tle najnowszego orzecznictwa TSUE*, *Krytyka Prawa*, T. 17, 2025, nr 3, s. 167 i n.

¹¹ Por. M. – A. Zachariasiewicz, *Nowa ustawa...*, s. 94; M. Wojewoda, w: *System Prawa Prywatnego*, Red. M. Pazdan, T. 20C, s. 598, nb 133; A. Kozioł, w: *System Prawa Prywatnego*, T. 20C, Red. M. Pazdan, Warszawa, 2015, s. 529 i n., nb 76; K. A. Sokołowski, *Transkrypcja zagranicznego aktu małżeństwa jedнопłciowego*, *Rejent* 2019, nr 6, s. 122 i n.; K. Pietrzykowski w: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Red. K. Pietrzykowski, Warszawa, 2025, s. 106, nb 11. Powołanie się na art. 7 ustawy z 2011 r. pojawiło się w uchwale NSA z 02.12.2019 r. II OPS 1/19 opowiadającej się za odmową transkrypcji zagranicznego aktu urodzenia dziecka w którym jako rodzice wpisane są osoby tej samej płci.

¹² Zob. wyr. WSA w Łodzi z 14.02.2013 r., III SA/Łd 1100/12, *Legalis*; wyr. NSA z 17.12.2014 r., II OSK 1298/13, *Legalis*; wyr. WSA w Gdańsku z 14.01.2016 r., III SA/Gd 835/15, *Legalis*; wyr. WSA w Gliwicach z 06.04.2016 r., II SA/Gl 1157/15, *Legalis*; wyr. WSA w Krakowie z 10.05.2016 r., III SA/Kr 1400/15, *Legalis*; wyr. NSA z 20.06.18 r., II OSK 1808/16; uchw. NSA (7) z 02.12.2019 r. (II OPS 1/19 CBOSA). Por. też wyr. WSA w Poznaniu z 05.04.2018 r., (II SA/Po 1169/17, *Legalis*) oraz wyr. NSA z 10.10.2018 r. II OSK 2552/16).

¹³ Krytycznie o posługiwaniu się przez sądy administracyjne klauzulą porządku publicznego jako podstawie odrzucenia transkrypcji wypowiedzieli się m. in. M.A. Zachariasiewicz, *Nowa ustawa...*, s. 94-96; M. Zachariasiewicz, w: *Prawo prywatne międzynarodowe. Komentarz*. Red. M. Pazdan, Warszawa 2018, s. 153 nb 47; tenże, *W kierunku pełnego uznania...*, s. 172 przyp. 31; K.P. Sokołowski, *Transkrypcja zagranicznego aktu małżeństwa...*, s. 125 i n., 135 (pkt 4); W. Pietrzak, *Glosa do uchwały NSA z 2.12.2019 r., II OPS 1/19*, *Przegląd Prawa Konstytucyjnego* 2021 nr 61, s. 3. Przeciw transkrypcji opowiedzieli się m. in. M. Wojewoda, *Transkrypcja aktu stanu cywilnego sporządzonego za granicą*, *Kwartalnik Prawa Prywatnego* XVIII, 2009, s. 349;

tenże, Transkrypcja aktu urodzenia dziecka, które zostało uznane za granicą, „Kwartalnik Prawa Prywatnego” XXVI, 2017,; tenże, Zagraniczne rodzicielstwo osób jednej płci a rejestracja stanu cywilnego w Polsce – glosa do uchwały NSA (7) z 2.12.2019 r., II OPS 1/19, „Europejski Przegląd Sądowy” 2020, nr 2, s. ; T. Brzózka, Rejestracja stanu cywilnego za granicą. Związki partnerskie, „Technika i USC” 2002 nr 3, s. 10; K. Bagan – Kurluta, M. Strus, Stosowanie klauzuli porządku publicznego w Polsce w odniesieniu do europejskiego ustawodawstwa partnerskiego, Kwartalnik Prawa Publicznego 2005, nr 1-2, s. 227 i n.; P. Mostowik, Problem rejestracji w polskich aktach urodzenia pochodzenia dziecka od „rodziców jedнопłciowych” na tle orzecznictwa sądów administracyjnych w 2018 r., Warszawa 2019, s. 12 i n., s. 33 i n.

¹⁴ K. P. Sokołowski, Transkrypcja zagranicznego aktu ..., s. 129.

¹⁵ Por. K. Przybyłowski, Prawo ..., s. 157; M. Jagielska, w: System Prawa Prywatnego. Red. M. Pazdan, T. 20A, Warszawa, 2013, s. 425 nb 190-192; M. Pazdan, Prawo ..., s. 103 nb 97; K. Bagan – Kurluta, Prawo prywatne międzynarodowe. Warszawa, 2021, s. 179 nb 68.

¹⁶ Por. K. Przybyłowski, Prawo ..., s. 162; M. Jagielska, w: System ..., s. 433, nb 212-214; M. Pazdan, Prawo ..., s. 104 nb 99.

¹⁷ Por. A. Mączyński: Konstytucyjne i międzynarodowe uwarunkowania instytucjonalizacji związków homoseksualnych [w:] Związki partnerskie - debata na temat projektowanych zmian prawnych, red. M. Andrzejewski, Toruń 2012, s. 9; Z. Strus, Znaczenie artykułu 18 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, Palestra 2014 nr 9, s. 233- 247; T. Smoczyński, w: System Prawa Prywatnego T. 11. Red. T. Smoczyński, Warszawa 2014, s. 50 nb 55.

¹⁸ Por. A. Mączyński, Konstytucyjne i międzynarodowe ..., s. 90.

¹⁹ por. J. Gajda, w: System Prawa Prywatnego, T. 11, Red. T. Smoczyński, Warszawa 2014, s. 88 nb 35.

²⁰ Por. wyrok WSA w Warszawie z 29.01.2014 r., IV SA/Wa 2452/13; wyrok NSA z 25.02.2020 r., II OSK 1059/18, Orzecznictwo Sądów Polskich 2024 nr 5, poz. 40 z glosą krytyczną K. Sokołowskiego.

²¹ E. Łętowska, J. Woleński, Instytucjonalizacja związków partnerskich a Konstytucja RP z 1997 r., „Państwo i Prawo” 2013 nr 6, s. 15 i n.

²² E. Łętowska, J. Woleński, Instytucjonalizacja ..., s. 22.

²³ Tamże, s. 22.

²⁴ Tamże, s. 25.

²⁵ Tamże, s. 33.

²⁶ Por. K. P. Sokołowski, Transkrypcja ..., s. 115.

²⁷ Nr 26431/12, 26742/12, 44057/12 i 60088/12.

Katowice, dnia 19 stycznia 2026 r.

(prof. dr hab. Maksymilian Pazdan)